

A proletárdiktatura kulturpolitikája

A magyar proletárdiktatura politikáját sokat kritizálták, s nem is olyan nehéz kritizálni. Mindenki ismeri a kommunista párt akkori fejletlenségét, a szociáldemokráciával való egyesülést káros következményeit, azokat az utopikus reményeket, mintha pár ~~éven~~ ^{éven} belül megvalósulhatna a szocializmus egész Európában stb.stb.

A diktatura szigorú kritikája szükséges volt. A KMP fejlődése, megszilárdulása, igazi bolsevik párttá növekedése csakis saját múltjának, tehát főleg a diktaturának kiméretlen ~~híré~~ bírálata útján jöhetett létre.

Azóta azonban eltelt 30 év. Megváltozott az egész világ. Megváltozott az a perspektíva is, amelyben ~~ma~~ a magyarországi proletár diktaturát látjuk. A megváltozott körülmények között feltűnik: milyen sok az, amit a későbbi fejlődés, a felszabadult Magyarország kulturpolitikája átvehet a diktaturától, amik termékeny hagyomány lehet a jövő kulturfejlődése számára. Természetes, hogy most is meg kell állapítani a diktatura kulturpolitikájának hiányosságait és határait, nehogy ezek a hagyományok /e kulturpolitika gyenge oldalai/ álbaldali mezben mai fejlődésünknek gátjaivá válhassanak.

Ha ezt a kulturpolitikát igazságosan akarjuk méltányolni, mindenekelőtt szem előtt kell tartanunk, hogy a magyar proletariátus uralma mindössze három és fél hónapig tartott. Ez azt jelenti, hogy éppen a legnagyobb szabású intézkedések nem nőhettek túl a tervek stádiumán. A tervek gyakorlatban való kipróbálására, a gyakorlat mutatta hibák kijavítására a legtöbb esetben nem volt elég idő.

E sorokban a diktatura tudomány-és művészetpolitikájával fogunk csak foglalkozni. Ez a politika két alapvető gondolatból indult ki: tudomány és művészet a népé; tudományban és művészetben be kell vinni a szocialista társadalom tervszerűségét. Mindakét szempont radikális szakítást jelent a polgári hagyományokkal, különösen azok imperialista elfajulásaival: a puszta individualizmussal, a művészi és tudományos arisztokratizmussal.

A proletárdiktatura mindenekelőtt rátette kezét a polgári kultúra összes anyagi alapjaira. A munkásság tulajdonába kerültek az összes kiadók, nyomdák, színházak stb. A színházak államosítása kérdésében csak annyit jegyzünk meg, hogy rövid kísérletezés után a diktatura valamennyi színháznak kialakítani igyekezett ^a jó hagyományok alapján ^{létrejött} megfelelő egyéni profilt ~~ját~~.

Rendkívül fontos intézkedés volt a magántulajdonban lévő összes műkincsek elkobzása. A proletárállam mögött ebben a kérdésben kitűnő szakemberek állottak, akik pontosan ismerték az összes magángyűjteményeket és rövid idő alatt olyan gyűjtemény jött létre, mely az egész világon párját ritkította. A szocializált műkincsek kiállításán Breugheltől és Rembrnadtól kezdve Greco-ig és ~~Cezanne-ig~~ a modern fejlődés összes nagy mesterei ^{nek} kiváló ~~műveit~~ műveit láthatta a nép. Hasonló gyűjtés jött létre a népművészet, az iparművészet területén. Az volt a terv, hogy Budapesten világraszóló muzeumok jöjjenek létre, a többi műkincs pedig azt a célt szolgálja, hogy a nagy vidéki városoknak megfelelő muzeumaik legyenek. A diktatura bukása után ez a kincs visszakerült a kapitalisták kezére, akik aztán annak nagy részét elspekulálták és kisibolták.

MTA FIL INT
Lukács Ar

Még fontosabb kérdés volt azonban a művészet eleven erőiről való gondoskodás. Az ellenforradalom idején ezek az intézkedések elrettentő demagógiával tárgyaltattak; az ~~is~~ ^{is} és a művészi "kataszter" úgy szerepelt mint Madáchnál a falanszter. Lényegében arról volt szó, amit minálunk a tudományt illetőleg most a Tudományos Tanács valósít meg, és amihöz hasonló intézkedések történnek a művészet terén is. A legkiválóbb erők kiemeléséről volt szó és az ilyen módon kiemelt ~~irók~~ ^{irók} és művészek anyagi egzisztenciája feletti állami gondoskodásról. A kiemelték névsorát a legkiválóbb hozzáértékből alakult bizottságok állították össze a Közoktatásügyi Népbiztosság részére. Ezekben a bizottságokban közreműködtek Bartók és Kodály, a Nyugatnemzedék legkiválóbbjai, legjobb festőink és szobrászaink. Így művészeink élcsapatának anyagi gondoktól mentes életéről gondoskodás történt. Persze a juttatás nem volt ellenszolgáltatás nélkül. Mivel a 2 kiadók, színházak stb. ~~álb~~ ^{álb} mi kézben voltak, az elszámolás ~~lehetősége~~ ^{lehetősége} adva v

volt; a festők és szobrászok műveinél pedig a proletárállam elővételi jogot biztosított a maga számára. Ugyanilyen természetű intézkedések biztosították a reményekre jogosító fiatal írók és művészek fejlődési lehetőségét.

A Tudományos Akadémia működését a proletárdiktatura ideiglenesen fel-függesztette. Terv készült az Akadémia teljes átszervezésére. E terv szerint az Akadémia csucsszerv lett volna, amely körül a tudományos kutatóintézetek egész rendszere központosul; az Akadémia feladata lett volna, ez intézetek munkájának megszervezése, tervszerűsítése, együttműködésük biztosítása. Az új Akadémia ez intézetek vezetőiből /és egyes kiváló kutató kulturális intézetekben nem dolgozó/ tudósokból állt volna, azaz a feladattal, hogy az intézetek terveit megcsinálja és végrehajtásukat ellenőrizze. Fennállásának rövid ideje alatt a diktatura csak egy ilyen intézetet du-dott megteremtteni, amelynek feladata a marxizmus tudomány művelése lett volna. Azonban számos kiváló tudóssal folytattunk már részleteibe is menő tárgyalásokat, a Tudományos Intézetek egész sorának felállítására. Az általános program a felső oktatás és a tudományos kutatás intézményes elválasztása lett volna. E program megvalósítósa folyamán már létrejött az egyetem tanári karának felfrissítése (Babits, Varjas, Frgarasi stb) munkásegyletek felállítása, olyan előkészítő kurzusok megszervezése, melyek a munkások számára lehetővé tették az egyetemi tanulmányokra való felkészülést.

Ez intézkedések hatása az értelmiségre igen nagy volt. Természetesen nem volt idő arra, hogy ezek a hatások kiérjenek és megszilárduljanak. Különös eredmények mutatkoztak a képzőművészet terén, ahol is legkiválóbb művészeink /Uitz, Berény, Pór stb./ lelkesedéssel álltak a proletariátus szolgálatába. Legjobb íróink szintén lelkesedéssel fogadták a diktatura kulturális intézkedéseit, aminek kifejezését megtaláljuk ezidőben közzétett írásaikban /Tóth Árpád, Móricz Zsigmond, Krudy, Szabó Dezső stb./ Zenei életünket Bartók és Kodály irányították. Az egész diktatura alatt az egyetlen egyetlen Szász Zoltán szólalt fel szélső individualista szempontból a diktatura kulturális intézkedései ellen.

Természetesen az értelmiség ilyen hangulatai ki voltak téve a diktatura alatti általános hangulatváltozásoknak; különösen ~~x~~ láthatóvá vált ez a Clémenceau-jegyzék elfogadása után. Azonban nem szabad a művészek állásfoglalásait azok után a nyilatkozatok után megítélni, amelyeket az ellenforradalmi terror alatt tettek, alibi-jük biztosítására.

Ezeket az ingadozásokat lényegesen erősítette a kommunisták és a szociáldemokraták között fennálló éles ellentét. A Közoktatásügyi Népbiztonságban szakadatlan közeledt harc folyt le köztem és Kunfi között. Nem véletlen, hogy a Kunfihoz közelálló Az Ember éppen a diktatura kulturpolitikáját támadta.

Az ilyen támadások a "szabadság" megvédése nevében történtek. Objektíve nem volt semmi jogosultságuk. A diktatura kulturpolitikája sehol sem nyult bele tudomány és művészet szabadságába, természetesen eltekintve az ellenforradalmi áramlatok elleni politikai küzdelemtől. Sőt a kommunisták egyik legnagyobb ideológiai gyengesége éppen abban nyilvánul meg, hogy még nem volt világosan kialakult kulturpolitikai vonaluknak nemcsak a párt fejletlensége volt az oka; Szovjetországban is ~~x~~akkor állt csúcspontján a prolet kult mozgalom. /Lenin történelmi jelentőségű fellépése a ~~proletkult~~ ellen ¹⁹²⁰ 1920-ban történt/. Nem csoda tehát, hogy a magyar kommunisták sem látták még akkor az irodalmi és művészi realizmust központi kulturpolitikai kérdésnek. A futuristák kísérleteket tettek magukat hivatalos művészetté deklaráltatni; ezt a népbiztonság nem fogadta el. Azonban a politikailag megengedett határokon belül "szabad versenyt" engedélyezett valamennyi művészi irányzatnak. Kassákék szabadon terjesztették lapjaikat, tartották meg kiállításait másfelől a szociáldemokraták irók és költők /Gagyovszki stb./ az Uj Idők körül csoportosultak. Ez a szabadság helyes lett volna, ha a kommunisták képesek lettek volna, ~~sz~~ e két kispolgári végletet a marxista esztétika segítségével bírálni. Ennyire azonban akkor még nem jutottunk.

Ezeket a határokat meg kell ma is állapítani. De ezeknek ellenére nagyszabású, korszakalkotó nekiindulás volt a proletárdiktatura, a kul-

MTA FIL INT.
Lukács Arch.

turpolitika terén is. Nem véletlen, hogy sokan vannak, akiknek serdült korára esik a diktatura s akik még ma is lelkesen emlékeznek ezekre a nagy napokra.

Lukács György